

Dala lehed

ehf

Rõige kurja juur.

Jurjewis.

Hansu enese kirjastus.

1897.

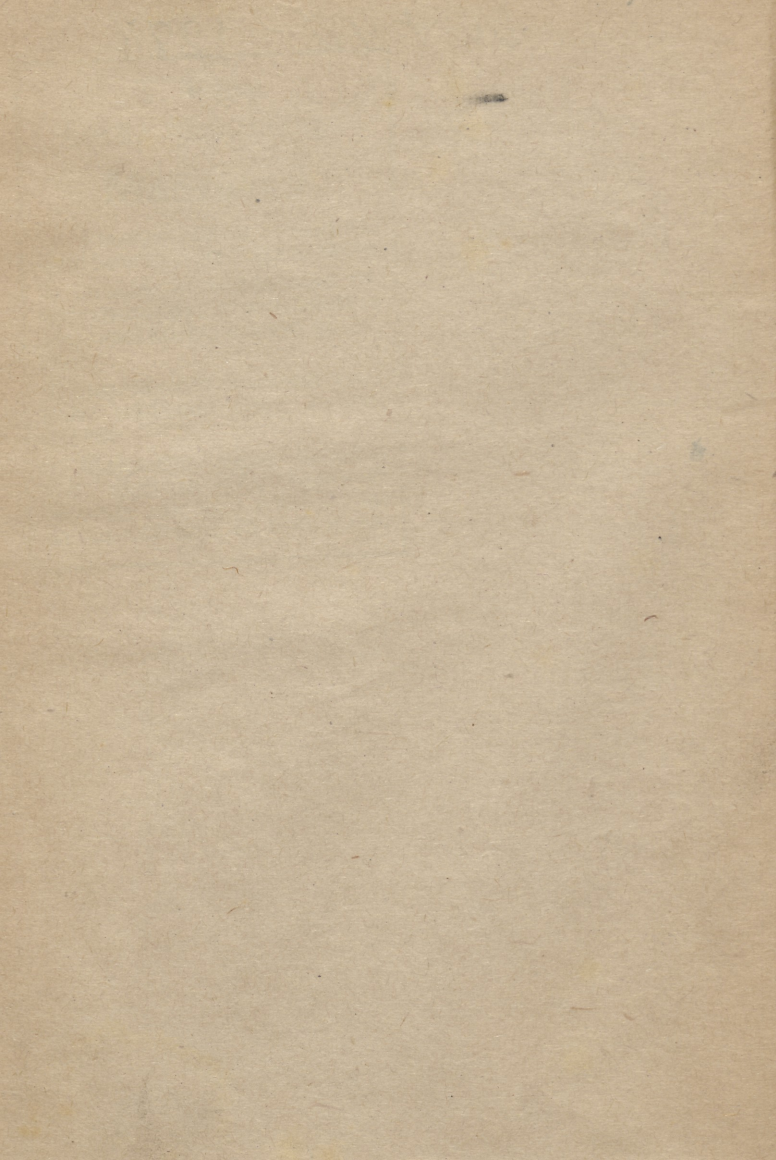
T. Mutsu.

Laenu raamatukogu

Määrused

- 1) Lugejal tuleb raamatu hind kautsjoniks sisse maksta.
- 2) Lugeja on kohustatud raamatupuhaltaja terwelt hoidma wastasel korral kaotab kautsjoni.
- 3) Lugeja wõib raamatut kuni kahe nädalini oma juures pidada.
- 4) Maks raamatute tarwitamise eest on 10% raamatu hinnast ehk kuu wiisi 2 raamatut korraga, 75 kop. kuus.

60 + 40⁵⁰ 1274

Sala lehed 1274

Räbala Hansu eluraamatust

ehf

Kõige kurja juur.

Hansu enese viimse tahtmise tõttu tema kõige us-
tavamate sõpradele kogu kurja õpetuseks

ühel hoobil firja ja trüffi pandud

era-sõprade poolt.

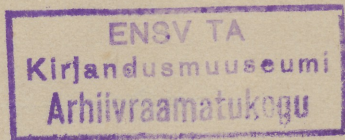
T. MUTSU
Laenu raamatukogu
Tallinnas

Jurjewis.

Trükitud K. Mattiesen'i trükitojas.

1897.

Дозволено цензурою. Юрьевъ, 11-го Сентября 1897 г.

21969

I.

Untwustamine.

Wana kiriku raamatu järele sündis suurel Prant-
fusi sõja ajal Setumaal Rābala talu saunas auu-
wäärt Annus. Kui see meheks kaswis, siis wõttis
ta Kakeratši Hipu enesele naiseks ning mina olen
nende poeg Hans. Sel ajal oli liianime panemine
ja tohanimi sai meie perekonna nimeks.

Sellepärast on minu täis nimi nüüd Hans
Annuse ja Hipu poeg Rābalas.

Oma ristinime peale olen ma juba sellestsaadit
uhke, kui ma esimest korda Kawala Hansu ja Wa-
napagana lugusid kuulsin. Di, küll oli see üks ar-
mas aeg! Kui selle peale tagasi mõtlen, tuleb päris
wesi filmi. Mina istusin palja jalu lõuka otsal,
käed risti jalge ümber ja pea põlwede peal, ning
suur Hans kiskus peergusid ja jahwatas selle juures
imelugusid kawalast Hansust. Di, küll tahtsin mina
ka niisuguseks Hansuks saada, nagu mu kuulus kaim
olnud. Oma ütles ka ikka: meie Hansukesest saab
kord suur Hans, ning isa kinnitas weel peale: Peabki
saama!

See prohvetlik ettekuulutus läks wiimse tipuni täide. Nasti asus aastale juurde ja mina sain teha kui ka fondi poolest wiimaks tõeste meheks.

Ilma elu raskusi pidin ma paraku warakult juba tundma õppima. Ma usun, et mina selle kauni laulu wälja oleksin mõtelnud, kui ta mitte enne wälja mõteldud ei oleks olnud: „Oh kui rasked on mu päewad“ jne.

Juba koolis oli mul teiste koolipoistestest poolt palju kannatada. Imelik asi ilmas, kõik teised leidsivad sõpru ja olivad üksteisega sõbrad, aga minuga olivad mu noored suguwennad üksi nõnda kaua rahul, kui mul neile weel oma odrapiirakut ja Peipsi kiiska oli anda, mis hea emake mulle leiwakotti pannud. Lõppis see otja, siis oli ka sõbrus otsas.

Taewale olgu kaewatud, ka minu koolmeister, wana õnnis Kalmu Kaarel, ei olnud minule selle eest sugugi tänulik, et ma suure hoolega õppisin. Nii pea kui ma juu lahti tegin, hakkas tema tõrelema, et ma mitte ei rääkinud, waid „pudistanud“, millest ükski aru ei wõida saada. Mina ise sain küll aru, mis ma rääkinud, aga mis ma sinna wõisin parata, kui teised seda ei mõistnud. Ma pidin wait jääma, kui koolmeistrit wihastada ei tahtnud, ja nii õel ei olnud ma lapseloomast saadik juba mitte, et kedagi meelega wihaseks oleksin tahtnud teha. Ennemalt lasksin ma ennast laisaks ja rumalaks sõimata, sest siis ei olnud mina süüdlane. Ja nüüd weel näen ma, mis kasu sellest inimesele wõib tulla, kui ta lapsesõlmes kannatlik õpib olema. Ilma elus on inimesel lõpmata palju kannatust tarwis, kui ta meelt

ära ei pea heitma. Ma mõin õnnistades oma laps-
sepõlme peale tagasi waadata, mis mind kannatus-
koolis selle poolest mooruslikuks inimeseks on kaswa-
tanud — sest ma mõin tõeste palju kannatada, nagu
aius lugeja warsti ka ise peab tunnistama, kui ma
oma kannatliku elu kimbatusi jutustan.

Rohkem ei taha ma siin kohal oma lapssepõlwest
teatada, sest selle meeldetuletamine mõtab mul wee
filmi. Parema lähen ma sellest ruttu mööda ning
astun oma nooremehe päewadesse, kus heitlus elu
eest tgedas maailmas peale hakkab.

„Meie Hansukesest saab kord suur Hans — ja
peabki saama!“ Need isa-ema sõnad ei läinud mul
mitte meelest ära. Ma mõtlesin alati, kui üksi lõuka
otjal jalgu kõigutasin, selle üle järele, mis need sõnad
tähendawad. Selge oli, et nad minu tulewiku kohta nii-
sama tähtsad oliwad, kui prohwet Habakuke ettekiu-
lutused Jerusalemma müüride kohta. Aga mis mees
minust siis võis saada! Selle kohta oli ettekiulutus
wähe tumeda poole. Selgust selle asjasse tõi mu
ainus ja äraumustamata sõber — minu isa kauaaegne
sulane Hans. Võib olla, et meie hingede kokkukõla
ka sellest tuli, et meie kaimud olime ning mõlemad
oma kuulsast nimest rõõmustasime. Tema üksi tun-
dis ja mõistis mind täieste. Kus ma wähe mõisin,
seal aitasin ma teda, ja tema seisus sellepärast ka
mõnikord südiste minu eest, kui ma isa ehk ema
käest parakida pidin saama. Et meie mõlemad Han-
sud olime, siis hüüti mind pisikeseks ja mu head
sõpra suureks Hansuks. Nüüd on tema waeneke ammu
juba õnnis mätta all ja mina elan üksi ilmas. Küll

on hale selle peale mõelda, aga mis sinna mõib parata. See on ilmas enamiste ifka nõnda, et head inimesed ära surewad.

Tema wana õnnis on minu õnne põhjendaja. Ta ütles mulle kord — kas ta tõeste nii tark oli wõi tuli see kogemata, nagu mõistlikud mõtted enamiste ifka, seda ma ei tea — nõnda: „Weike Hans, sinul on hea nutt otsas — sa wõid veel koolmeistriks wõi kirjutajaks saada“.

Nüüd hakkasin ma aimama, mis isa-ema ettefulutus tähendas. Keegi siin ilmas ei olnud veel enne seda kallist sõna wälja rääkinud, et mul hea pea on, mis midagi paremat ja suuremat mõib korda saata, kui adra taga käia. Kui wana Hans ka mitte mu nutti poleks kiitnud, siis ei oleks ma wahest ise ialgi oma andi ülesleidnud, mis nii paksu warju all seisis. Nüüd ma teadsin, mis minus warjul oli. Ja ifka selgemaks läks isa-ema kuulutus — nii selgeks, et ma wiimaks aru ei saanud, miks küla rahwas mitte suuri filmi ei teinud, kui mind mööda minema nägi, sest minust wõis veel terwes külas, mõib olla ka wallasgi, kõige tähtsam mees saada.

Uga kuidas seda peale hakata? Ja, see oli nii keeruline küsimus, et siia ka wana Hans isegi nõuu ei leidnud. Ma rääkisin emale, mis mul südame peal seisis. Tema pani jälle asja ifale ette, ning nõnda teadis terve maja, et weike Hans kas koolmeistriks ehk kirjutajaks tahtis saada.

Kui sa koolmeistriks tahad saada, ütles isa mulle, siis pead koolmeistri juurde ametit õppima minema, ja kui kirjutajaks tahad saada, siis pead sa kirju-

7
taja õpipoisiks hakkama. Olgu amet mis taht, õppida
tahab ta ikka!

Need sõnad olivad nii õiged, et ma nende
vastu midagi ei võinud ütelda. Sellepärast läksin
me ühel ilusal päeval koolmeistri juurde ja andsin
talle põksuva südamega teada, mis asja pärast ma
tulit. Tema naeris selle üle ja ütles, et kui ma
koolmeistriks tahta saada, siis pidada ma seminari
minema. Seal võivat ma koolmeistriks õppida, mitte
tema juures.

— Puhas kadedus, muud midagi, ütles wana
Hans, kui ma koju tulles talle oma õnnetust kaebasin.
Kui keegi rätsepaiks ehk kingsepaiks tahab hakata,
siis läheb ta wanema rätsepa ehk kingsepa
juure õppima, miks tema siis õpipoisigi ei võta!

Wana Hansul oli õigus küll, aga mis see aitas!
Koolmeister ikka ei võtnud mind õpipoisiks.
Nüüd jäi veel kirjutaja juures õnneliksumine järele.
Aga see läks niisama nurja. Ka tema ei tahtnud
õpipoisigi.

Uht kasu olin ma oma asjata käikude ikka saanud,
ja see andis minu suurtele püüdmistele hoopis
uue sihi. Koolmeistri juures olin ma nimelt ajalehti
esimest korda näinud, mille üle ma küllalt ei
jõudnud imestada. Seal oli kõiksugusid asju sees,
ka seegi seisis ülewel, et meie wallast üks suur waras
linni võetud, kes nüüd wangikojas oma palka
ootawat. Ma pärisin järele, kudas leht seda võib
teada ning sain kuulda, et niisugust asja keegi siit
küllest ajalehele kirjutanud ning et kõik, kes kirjutada
oskawat, võida ajalehele kirjutada.

Mul wälkus häliste suur mõte läbi pea. Ma kandsin teda kawa üksi oma teada ning käisin nii tihti, kui iganes võimalik oli, koolimajas. Mis kawa juba mu peas küpselt ettemõtteks walminud, see pidi kord ka teoks saama ja minu tulewiku põhjendana. Raks see korda, siis olin ma kõige julgemal teel kuulsaks saamisele — läks see luhta — noh, siis ei raskunud mul enam kõikwaa õnne peale loota.

Pea aegu wärisedes wõtsin ma ühel pühapäewal kui teised kõik kirikusse olivad läinud, sile kätte ja hakkasin ammugi walmis mõeldud sõnadega kirja kirjutama. See kiri pidi ühele kuulsale Gesti ajalehele minema, muidugi selle kõige alandlikuma ja auupakkuma palwega, et ta ära saaks trükitud. Wiis korda kirjutasin ma ta ümber, iga kord oma suureks rõõmuks ikka paremalt ja puhtamalt, nii et wiimse korra juures higi otja eest pühkides ise pidin hüüdma: Nüüd ma küll enam paremine ei saa!

Kirja wiisin ise oma taskus postimehe kätte ja andsin talle peale margi hinna weel kolm kopikut jootraha.

Raks hirmus pikka nädalat läksiwad lootuses ja kartuses mööda, enne kui see ajalehe nummer tuli, mis minu kirja trükkis üle maa kandis. Esimest korda nägin ma oma kirja trükitud ning esimest korda olin ma awalikult ajalehe läbi terve Gesti rahwaga kõnelnud. Oh, misfugune püha ja pidu! Ma laenasin suure rõõmu pärast Wana-Hansult neli kopikut ning kinkisin selle terwelt postimehele, kes ka waewa oli näinud lehe kandmisega.

Mis nüüd enam wiga! Tee oli lahti. Ma

wõisin jälle kirjutada ja tegin seda nõnda kaua, kuni viimaks lehe toimetus mulle oma lehe, muidugi minu järeleandmata palve peale, auupalgats koju saatis. Terme küla tegi suured filmad, kui sõber wana Hans neile ära rääkis: „Meie noore Hansule käib seituni leht“.

Aga mis see weel kõik selle wastu oli, et mina ka oma ajalehele wõisin kirjutada ja et see mõnest mu kirjast ka mõne rea üles wõttis! Minu sõber kandis ka selle eest hoolt, et küla warsti teada sai: Rābala noor Hans kirjutab ajalehe peale tükka üles! Nüüd waadati hoopis teiste filmadega minu otja. Zuba hakkasiwad endised naerjad mind teretama ning minu käest küsima, mis lehe peal ka Jerusalemma ärawõitmisest seisab!

Ma ei wõi sellest kõigest siin pikemalt rääkida. Siin olgu weel ainult lühidelt teatatud, et ma oma sõbra Wana-Hansu nõuu peale linna elama tulín, sest ma pidin ka teiste suurte meestega kokku saama, kes ajalehtedesse kirjutasiwad ja kellede nimesid ma mitmelt poolt raamatute pealt leidsin. Wanemad oliwad küll kangeste selle wastu, aga nemad on ikka wana aja inimesed, mis nad niisugusest suuremast ettemõttest aru saawad! mõtlesin ma, panin oma asjad kokku, wõtsin nad ühes sula ja saabastega kaenla alla ning hakkasin ühel ilusal sügise hommikul wara linna poole rändama. Tee ääres leidsin häid inimesi, kes mulle wõmaja andsivad ning õhtul ka süia ei feelanud.

Ma olin umbes 20 aastat wana, kui esimest korda linna sain. Kui ma nüüd weel seda loen, mis

ma sel korral kõik oma päewaraamatusse kirjutasin, siis täidab see mind praegu veel waimustusega. Ma uskusin, et ma uues Jerusalemmas olen. Misjulguse tähele panemisega ma iga maja, iga möödaminejat wahtisin, sellest wõiwad ainult need rääkida, kes mulle sel korral wastu juhtusiwad. Ka nemad jäiwad seisatama ja wahtusiwad minu otja. Ju nad siis ikka mu näost ära nägiwad, et ma nende heaks oma isamajale selga olin pööranud ning linna elama tulnud, sest maalt kirjade saatmine wõttis palju kulu ja wana Hans ei tahtnud enam laenata. Ma ei tahtnud oma andeid mitte roostetada lasta, waid isamaa kasuks pühendada.

Enne kui ma oma elu rõõmudest ja kurbdustest nii rohkestes segatud elukäiki hakkas jutustama, lubas tagu mulle weel enese iseku kohta mõned tarwilised tähendused teha.

Oma kaswu poolest olen ma wähe kängu jäänud suurus ning riiete poolest hõlbust teistest ära tunda, sest ma ei aja mitte uhkust taga, waid kannan ainult keskpidulisi riideid kuni üsna wanaks saamiseni, nii et nad seljast otseteed närukaupmeeste läbi Rāpina paberiwabrikusse lähewad. Ka puhta pesu pidamine nõuab linnakohal suurt kulu ja sellepärast peaks ta üsna mõist ära heidetama. Mina olen sellega küll hakatust teinud, aga järeletegijaid on weel wäga wähe. Smekspanemise wäärt lugu, et seda ära ei tunta. Minu kodumaa on selles tükis linna rahwast palju ees. Aga lootust ei wõi ikka kaotada; wahest hakkab weel minema. Doomisest saadik on mulle juba alla poole waatan pea

antud ja pool jooksem, natuke küürakas käik, ehk ma muidu küll ka teha sirgeks võin ajada, iseäranis haigutamise juures. Seda võivad need, kes mind lähemalt tunnivad, iga kord tunnistada. Oma näo poolest olen ma üsna inimese nägu, aga siiski ei waheta mind keegi fergelt teistega ära, kes mind wähegi on näinud. Minu weiksed, häbelikud silmad on sügawas pea sees ning seda moodi wiltu nagu Hiinlastel ehk meie oma maa kasidel. Üleüldse on mu nägu kõhn ning kaunis terawad palemikid, teine suurem kui teine, sünnivad ehituse kunsti nõudmiste järele mu punase habemega, walfja näowärwiga ja harwa walfjate juuksetega wäga hästi kokku. Mitsepärast pealagi paljaks tikub minema, seda ei mõista ma isegi mitte. Habeme kandmine on muidu igapidi kiiduwäärt asi, nagu wanasõnagi tunnistab, et ta päris mehe auu olla, aga üks halb külg on sel asjal ka ikka — nimelt see, et ta palju musta sisse wõtab. Aga mis see siis teistesse puutub! Gemalt ei paista wälja midagi. — Kes osaw joonistaja on võib juba sellest kirjeldusest kaunis õige pildi enesele teha. Ma oleksin küll parem kirjelduse asemel oma pildi lugejatele ette pannud, aga et see praegu mu punga tiisikusele mitte hea rohi ei ole, siis jätan seda edespidi jaks. Suurde lisada on mul ainult veel niipalju, et mul peenikese käewarte otsas veel ilusad pikad sõrmed on. Aga seda ei saa joonistaja pildis ometigi tarwitada.

II.

Esimene hädaoht.

Nüüd olen ma enese näokirjeldusega natuke teelt kõrmale läinud. Sellepärast palun ma auusat lugejat auupakkisult jälle mu reisi juurde tagasi tulla ning minu esimesest kimbatusest J. linnas liigutatud südamega osa võtta.

Minu sõber Wana-Hans oli mulle juba ette ütelnud, et linnas paha olla võmaja saada ning käskis mind sellepärast oma wennapoja Jaani juurde minna, kelle jaoks ma ka terve ordrakatu külastustiks kodust ühes olin võtnud. Aga linnas oli mul niipalju waadata, et aeg nõnda käest ära kadus, nagu ei oleks teda sugugi olnud. Enne kui aru sain, oli ilm juba pimedaks läinud. Nüüd tuli mulle veel Räägu Jaan meelde. (Räägu oli talu nimi, kust Jaan pärit oli). Hea Hans oli küll kõik ilusaste kätte juhatanud, kus Räägu Jaan elab, aga wõi mina teadsin, et linn nii hirmus suur on, et siin kõik maanteed ära peab teadma, enne kui Räägu Jaani kätte tahad saada. Ma arvasin, et see niisama nagu meie küla on, kus iga laps Räägu talu tunneb. Ma seisin üsna ilma nõuta, kuhu nüüd võmajale minna, kui Jaani üles ei leia. Aga sa wõid ju küsida, mõtlesin ma ning olin selle tulusa mõtte üle niisama rõõmus, just nagu oleksin ma juba Jaani juures. Ma kuulatasin esimese wastutuleja käest wiisakalt:

— Tere, tere, juhatage mulle, kus peres siin Räägu Jaan elab!

See oli üks naisterahwas. Ta waatas natuke aega mu otša, ning läks siis sõnalausumata mööda.

Tema wist ei teadnud isegi, mõtlesin ma ja astusin edasi. Müüd tuli mul hätiste meelde, et isa ikka sakste eest mütsi maha wõttis. Ja linnas elawad sakjad, oli mu sõber Wana-Hans ütelnud. Seega olivad siis wastutulejad ja möödaminejad sakjad, ning õiguse pärast pidin ma nende ees mütsi maha wõtma.

Kui müüd üks paksu kõhuga meesterahwast linnasaks jälle wastu tuli, wõtsin ma juba eemalt mütsi peosse ja jäin uulitsa peale seisma. Ma kordasin oma endist küsimist. Tema waatas natuke aega mu otša, just kui enne naisterahwastgi saks, siis pani ta kae westi-tasku, wõttis sealt midagi wälja ning sirutas minu poole. Mina kui nutikas poisikunagi, sain kohe aru, et ta mulle midagi anda tahtis ja ruttu sirutasin oma peenikese kae pikad sõrmed wastu.

Üks wanamoodi suur kolmekopikuline weeres mulle sõrmede wahele. Nii kaua kui mina raha üle rõõmustasin ja järele waatasin, kas ta ikka päris õige on, oli pakis saks ammugi juba filmist kadunud. Mitspärast ta mulle raha andis, sellest ei saa ma tänapäewani aru. Ka minu sõber Wana-Hansgi ei annud mulle muidu, kui ma kaua aega nurusin ja jälle warsti ära lubasin maksja ning igakord weel kopiku rohkem kui wõlgu wõtsin. Sel korral mõtlesin ma, et linn päris paradiis on, sest seal elawad inimesed, kes niisama head on kui ing-

lid taewas. Ei pruugi muud teha kui Räägu Jaani küsida, ja selle eest antakse kohe kolm kopikut.

Uga ma olin siamaale ainult heast küljest linna saksu tundma õppinud. Baraku pidin ma kohe nägema, et kus walgust, seal ka warju on.

Waewalt olin ma kolmandama wastutuleja eest mütsi kaenlase pannud ning temalt Räägu Jaani elukohta küsinud, kui üks tugew käsi minu laia setu moe järele tehtud kuue kraest finni wõttis ning mind sellejuures nii tugewaste raputas, et mul hing rindu ja sõnad kurku finni jäiwad. Ma ei näinud muud kui ainult seda, et mööda mineja naeratades minu peale waatas ja siis läks.

— Kes seal mu kraes on? sain ma wiimaks waewaga küsida.

— Kes andis sulle luba kerjata? küsis nii kare heal, nagu oleks terve sõjawäge neid hirmsaid sõnu rääkinud.

Rüüd sain ma wähe ümber waadata. Minu selja taga seisis suur musta kuuega mees, kollaka äärdega müts peas, kõrbe tärn otja ees, nõõri kimbud õla otjas ja rinna peal. Oma muudri järele wõis ta minu selleaegest arwamist mööda küll kindral olla, aga tema kurja näo järele pidi ta wähe-malt kaela kahetorra käänaja olema. Ma tõmbasin nii häkiste ja tugewaste kui wähe jõudsin, et ta käest ära peaseda, aga ta sõrmed oliwad kui raud-konksid mu kraes ega lastnud sealt enam lahti.

— Dota, sa wõrukael, wõi sa tahad mu käest punuma pista, müristas ta pikse healega. Ma tahan näha, mis mees sa oled!

Siis kiskus ta mind enesega ühes, aga hoopis teise külge.

— Muus kindrali herra, hakkasin ma paluma, ma pole veel siamaale midagi suurt kurja teinud. Ka ei ole mina mitte kerjanud, faks andis ise, teie efsite, kui mind kerjajaks peate.

— Kes on siin kindral? küsis mees niisama karedalt. Küll ma sulle su kindrali näitan. Marsh!

Ja veel kõwemalt kui enne kiskus ta edasi. Nüüd läks mul ühe korraga selgeks, kes see mees oli. Mitte kindral, ehk ta küll kindrali mütsi ja kuube kandis, waid üks rööwli pealik oli ta. Karmu pealt niisugune mees, nagu ma Morando Morandini raamatust olin lugenud. Lugesedegi juba wärisewad mu ihu karmad selle mehe ees ja ma arwasin, et niisugused üksi Italias elawad, aga näe, nüüd oli ta siin ja tassis mind oma koopa poole.

— Suur rööwli pealik, jätke mind veel elama — mul pole midagi muud warandust kui küllaleib Räägu Jaanile ja 23 kopikut raha, palusin ma hirmu pärast wärisedes. 20 kopikut lainasin kodu Wana-Hansult ja kolm andis üks hea faks praegu veel. (Siin ma luis-
tasin wähe, sest mul oli ligi poolteist rubla raha ühes.)

— Mees, mis juttu sa ajad ja mis keel see on, millest keegi hobunegi aru ei wõi saada? Räägi selgemalt, päewawaras!

Ma kordasin kõik, mis enne olin ütelnud, aga rööwli pealik ei näinud ifka veel aru saama.

— Mis tead sa rööwlitest? küsis ta seisma jäädes. Muidugi pidin ka mina seisma, sest ta käsi oli ju ifka mu krae külles.

— Ütle õige, mis mees sa oled? lühas ta nautke pehmemalt juurde. Aga räägi selgelt, nii et ma aru mõin saada.

— Mina olen Rübala Hans, ütlesin ma nii selgelt kui iganes mõisin. Minu isa on Wõrumaal kandimees ja mina tema kolmas poeg ja tulen nüüd linna elama.

— Aga mikspärast kerjad sa mööda uulitsaid?

— Ega ma siis kerjand.

— Mis sa siis tegid inimeste ees palja peaga?

— Ma küsisin, kus Räägu Jaan elab?

— Kes see Räägu Jaan on?

— See on meie Wana-Hansu wennaipoeg Räägu Jaan, kes linnas kaupmehe poistiks on.

— Mis sa temast tahad?

— Ma tahan tema juurde öömajale minna. Mul on Wana-Hansu poolt temale ka külakosti wiia. Kas teie wähest ei tea mulle juhatada, kus tema on?

— Kuule, mehike, kui sa mulle niisugust hullu juttu hakkad siin ajama, siis wiin ma su kohe politseisse, ähwardas gorodowoi.

— Põletsisse! hüüdsin ma hirmuga. Mis loom see õieti oli, seda ei teadnud ma sel korral isegi, aga et see wististe põletas, seda ütles juba nimigi. Ma teadsin, et mul hea nutt otsas oli ning kui see mulle ütles, et põletsiist midagi head loota ei ole, siis olin ma ka selle peale julge, et ma asjata ei kartnud.

— Katsu, et sa nüüd minema saad, ütles minu wangitseja häliste heldeks minnes. Aga hoi ennast, kui ma su weel kord kätte saan kerjamise pealt!

Ta lastis mu kraest lahti ja mina olin waba. Esimest korda elus aimasin siis, mis see kallis sõna wabadus tähendab. Ma olin terve nahaga peasenud, ta ei olnud mul karwagi peas kõweraks käänud, ei elu ega wara mõtnud, ainult kaela oli ta pigistanud, aga see võis homme jälle terveks saada. Oh ja auusameeleline rõõwli pealik, mõtlesin ma iseeneses ja waatafin tänuliku näoga tema poole tagasi, kui juba kaugemale olin jõudnud ja uuesti kimpu sattumise kartus ifka rohkem ära hakkas kaduma. Kui teegi wastu tuli, siis pöörasin ma juba eemalt kaugelt eest kõrwale, et ifka weel uulitsa pealt järele wahtija mind jälle kerjajaks ei peaks. Niikaua oli hea küll, kui wähe inimesi wastu tuli. Siis mõisin ma ühest uulitsa äärest teise minna. Aga korraka läks inimeste hulk nii suureks ja pealegi oli neid weel mõlemal pool, nii et enam küllalt kaugelt mööda ei wõinud minna. Käisin siis natuke aega otse keset uulitsat ning waatafin kartlikult kord paremale, kord pahemale poole ning siis jälle selja taha. Aga ka teegi tee lõppis pea ära. Seal tuli sõitjaid ja teisi hobusemehi mulle wastu ning tagast järele. Mõnigi mees hõiskas: eest ära! ja mõnegi korra sain ma aisa otsaga mufsu õlasse. Kuhu pidin ma nüüd minema? Oh kui Wana-Hans ometi siin oleks, hüüdsin ma iseeneses, siis ei kardaks ma kedagi.

— Sei, kõlas jälle häfiste mulle kõrwu. Uulitsalt eest ära!

Ma waatafin enese ümber. Mu põlwed wabisewad, mu süda pekjis kange — rõõwli pealik

oli juba siin! Minu filmade ees läks kõik kirjuts, ma ei näinud muud enam kui kindrali mütsi enese ees tantsima. Seal sain ma niisuguse mütsu enesele külje luude wahele, et ähtides klapakile kukkusin ja kõik, mis käes oli, maha pillasin. Mu ilus odraleib, mis Räägu Jaanile Wana-Hanfu poolt külastustiks pidin wiima, weeres kui ratas mäge mööda alla.

See kihutas mu ruttu üles. Ma jooksin järele kest woorimeeste jekka ning peastsin leiwa weel suure waewaga hobuste jalgade alt. Wana waga ja kiidumäärt maakombe järele andsin ma temale suud, mäsšisin ta uuesti rätikusse ning pigistasin nüüd oma pikad sõrmed hirmuga ümber, et ta enam käest maha ei kukuks.

Ma olin waewalt sellega walmis saanud, kui juba jälle tugewat kätt enese kuklast kinni tundsin napšama

— Mis sa siin hobuste jalgus wahid, kas sa jalgtee peal ei mõista käia? kätatas mees kindrali mütsiga.

— Jalgtee peal, hüüdsin ma pea aegu hõhates. Kus on jalgtee?

Ma olin just kui luupainest peasenud, kui jalgteest kuulsin rääkima, sest seal ei wõinud enam inimesi ega hobuseid olla, kelle eest ma siin nii suure hirmuga kõrwa pidin hoidma.

— Wõi sa hakkad siin weel mul õige tembutama, kätatas mees. Kas sa näe poisikest, wõi tema ei tea jalgteed. Silmapilk uulitsalt ära, wõi muidu ma wiin su politsei peale.

Ma armasin, kui ma nüüd weel sõna wastu räägin, siis wiib ta mu tõeste põletsisse, mis muud

ei wõi olla, kui mõni inimese liha küpsatajate koo-
bas. Ma pidin ära minema, aga kuhu? Mu üm-
ber polnud muud näha kui puhas uulits ja majad
— jalgteed ei näinud minu nutune film kuskil. Oh
kui maa mind waest nüüd ära neelaks ehk veel
parem: kui mind sugugi ilma ei oleks sündinud! Oh-
kasin ma nii tasa, et kuri kindrali mütsiga mees seda
ei kuuleks. Sest kes wõis teada, mis temal jälle
sellekohhta ütelda oleks olnud!

— Kas ja veel wahid? kuulsin ma ta käre-
gatuft.

Aga niisama häfiste kui see heal mulle kõrnu
torkas, niisama häfiste walgatas mulle ka üks wäga
kallis mõte pähä, mis sel puhul mu peastjaks sai.
Kui nüüd su jalad sind ei aita, Hans, ei muud ai-
tajat sul siin ilmas enam ei ole, nii ütles mulle mu
tark mõte. Ja enne kui ma teda täieste wälja sain
mõtelda ning gorodowoi uueste kraest finni hakata,
andsin ma jalgadele walu ning waatasin alles siis
weel esimest korda tagasi, kui ühte pimedasse kõr-
walisesse uulitsasse ära sain pöörata. Siin arwasin
ma ennast wähemalt esimese kange tagatiusamise
eest julge olema. Ja wõib ka olla, et siin see jalg-
tee oligi.

Aga mis pidin ma siin tegema? Seda ei wõi
keegi armata, misuguse ahastusega ma nüüd Räägu
Jaani juurde igatsesin. Ma usun, et mulle pisarad
filmi tuliwad, aga kindlaste ei wõi ma ütelda, sest
pime oli wäga suur. Gemal põles üks tuli, millest
inimesed jala ja hobusega mööda liikusiwad. Ka
mina sammusin selle ainfa walguse poole. Aga minu

hirmsaks ehmatuseks nägin ma jälle rõõmli pealiku mütsi enese ees ristulitsa peal. Ruttu pöörasin ma tagasi, sest ma teadsin juba, mis niisuguse mehega kokkusaamine tähendas. Aga kui ma siin silmad üles löin, kust ma õieti selle pimedada jalgte peale pöörnud, kus ma praegu kõmpisin, nägin ma jälle ikka kindrali mütsiga meest enese ees. Mulle oleks nagu keegi oraga jääremarja sisse pistnud, nii hirmsaste ehmatasin ma ära.

Nüüd ei saanud ma enam aru, kas ma nägemist nägin, või olin ma tõeste mõnes muinasjutu maal, ehk oli see kindrali mütsiga mees päris waimise, kes igal pool ees wõis olla, ilma et ta nõnda pruukis kana moodi jooksta kui mina.

Mul tuliwad Morandini lood elawalt meelde ning mu ihufarwad tõusiwad püsti. Ma olin praegu just kui mõni Italia krahw Morandini kimpus. Mine kuhu ja tahad, igal pool eluwõtja ees! Kes ise ilmasgi weel elu ja surma wahel pole kõlkunud, mis see sellest teab, misjugune ära ütlemata hirm siin mulle 26 graadi külma higi otja ette ajas.

Uuufale lugejale olgu siin selgituseks üteldud, et ma need read oma päewaraamatu järele kirjutatan ning et ma warsti teada sain, misjuguses eksituses minu waim sel korral oli. Pole ka imeks panna, kui ma esimesel pilgul kõige suuremaid inimeste sõpru ja linna elanikkude elu ja wara hoidjaid linna soldatide rõõmliteks pidasin, sest kes oli Setumaal mulle sellest enne midagi kõnelnud! Nüüd ma tunnen küll oma pimedat eksitust ja kahetsen seda südamest. Aga laseme jälle päewaraamatut kõneleda.

III.

Õnnetuste mõõt ei ole veel täis.

Häliste torfas mulle hea mõte päha. Mõlemad uulitsa ääred olivad majasid täis, ja mina hulkusin uulitsal! Kas siin veel mõistust sees oli? Ma tahtsin ühte majasse sisse minna ja öömaja küsida. Kui ma seda ära ütlesin, et ma ajalehele olen wiistostinat kirju saatnud ning kolm tükki neist ära on trükitud — noh, siis pidi mind igauks auustades vastu võtma, sest kui maal rumalad suguwennad mind sellepärast juba mõistisivad imetleda, mis siis veel linna elanikud, kes palju targemad olla, nagu Wana-Hans ütles.

Nüüd hakkasin ma maja otsima, kuhu paras oleks sisse pöörata. Eiiga uhket kohta ma ei tahtnudgi. Kõige parem näitas mulle üks weike madal maja, mille uks veel lahti seisis ja akende ees punased riided olivad. Aga sisse astumiseks ei olnud mul praegu veel julgust; pidin ennast enne wähe koguma. Ma käisin temast mõnikord mööda, waatasin aknast ja ukse prao läbi sisse ja läksin jälle mööda. Seest tungis wali jutu heal, naer, laul ja muud sellesarnast kõrwa. Inimesed näitasivad õige rõõmsas tujus olema.

— Hei, sõber, mis sa akna taga wahid, tule sisse! hüüdis üks paksu kehaga mees ukse peal seistes.

Minna teretasin auupakklikult, tänasin ja astusin kolm kõdunenud trepi astet alla weiksesse piibu suit-

fuga täidetud ruumi sisse. Ühes nurgas seisis pikk ja kitsas laud ja rohkem õllepudelid peal kui ma oma elus enne ilmaški olin näinud. Teises nurgas laua ümber istusiwad kolm meest ning waatasiwad tüfite aega minu otsa, siis hakkasiwad kõik kolm täie healega naerma.

See mees, kes minu lähelt sisse kutsus, tuli ise ka tuppä, patšutas mulle õla peale ja ütles:

— Sõber, mis ma teile wõin anda?

— Mina ei taha muud kui öömaja, wastasin ma oma rutulise wiisiga.

Laua ümber istujad paniwad jälle walju healega naerma.

— Setu, Setu! hüüdsiwad nad.

Üks nendest tõusis üles, tuli minu juurde, hakkas mu ümbert kinni ning ütles mulle siis oma wiinast lõhnawa juuga:

— Setufene, tule meie seltsi ja tee ka üks weikene ära. Ega sinugi suu sarwest ei ole. Walei!

Enne kui ma sõnagi sain rääkida, surus ta minu eneste keskele laua äärde pingi peale ning tõstis napsi klaasi suu äärde. Mis muidu kätte antakse, seda wõtan ma alati tänuga vastu. See on põhjus mõte. Ma wõtsin klaasi vastu ja jõin ta tühjaks, ehk see küll hirmus mõru oli. Aga seda wõis ju ära kannata — oli ometigi muidu kääs.

— Kes põhja joob, see uue toob! laulis mees jorutades. Hei, trahtersant, too setufale uus wiin, jakuska ja kaks pudelit õlut! Eks pole tõsi, wennas, ja jood ju weel?

Ma poleks ialgi seda hirmust sõna wälja pi-

danud rääkima, mis ma sel korral üsna teadmata wiisil tegin.

— Kui soovite, võin ka veel juua.

— Bravo, maladets! Sa oled pagana tore pois, hiiudis ta kiites. Nõnda oled sa mu meele järele. Mis ameti mees sa ise ka oled?

— Ma olen ameti poolest ajalehe lugeja ja kirjasaatja. Mu kahest tosinast kirjadest on kolm tükki ära trükitud.

— Elagu kirjade äratrükkimine!

Kõik mürašivad ühes. Ma usun, see oli üsna taewalik — minu auuks lasti kirjade trükkimistgi elada. Oi, kui kauniste hakkas mu elu linnas peale. Kui Wana-Hans seda oleks teadnud!

Worsti lasti jälle uus klaas ja uued pudelid laua peale panna, ning ka worsti ja saia ei puudunud seal mitte, mis minule nii mõnustaste maitsetes. Oh, kui ikka niisugused päewad ja kui ikka nii head sõbrad sul oleksivad! mõtlesin ma iseeneses.

Neg kadus ruttu ära. Wiimaks lahkusivad ka mu lauasõbrad. Ma tänasin neid kõigest südamest ja jäin üksi veel trahterisse.

— Kell on 11, ütles paks kõrtsimees, nüüd pean ma kinni panema. Olge heaks, makske oma rehnung ja minge minema.

Ma ei saanud neist sõnadest midagi aru. — Makske oma rehnung ja minge minema! kohises mu kõrwades nagu kuuleks ma nüüd igast nurgast sedasama.

— Tehke ruttu! 1 rubla 37 kopikut on teil maksa, rääkis kõrtsmik edasi.

— Minul? hiiüdsin ma imestades. Mis eest?

— 6 pudelit õlut, 8 napsi ja sakuska — teeb otse 1 rbl. 37 kop.

— Taewas tule appi, kus on niisugune koorem õlut, wiina ja worsti leiba, mis 1,37 kop. maksab? See on ju hirmus raha.

— Joodud ja söödud. Waata seal seisawad weel tühjad pudelid.

Ta näites laua peale, mille ümber minu uued armsad sõbrad ja mina ise ka olin istunud. Õigus küll, kuus tühja pudelit seiswad seal praegu weel kõrwu.

— Miskipärast mina neid pean maksma?

— Kes peab siis neid maksma? küsis mees wastuse asemel. Teie jõite kõik ühes koos, lastsite tubliste wälja anda, nüüd makske ka tubliste. Urge wiitke aega, muidu tuleb gorodowoi minu kaela peale, et ma uksse kaua lahti pean.

Kõik mu pikad seletused ei aidanud midagi. Mees ei näinud neist sugugi aru saama, waid läks ikka kurjemaks, ehk ma küll ka teda suguwennaks nimetasin ja seda rääkisin, et minu julest juba kolm kirja kõige kuulsamas Gesti lehes ilmunud ja weel ilmuma saawad, kui õnne on.

Korraga jäiwad mul sõnad kurtu kinni. Ukseläwel tuli jälle see hirmus kindrali müts nähtawale, mis mulle juba mitu korda surma hirmu oli teinud. Warsti seisis ta kandja ka ise elusuurusest mu ees.

— Trahtersnik, kell on üle 11 ja uks on weel lahti, ütles ta kareda healega paksu suguwenna wastu.

Ma rõõmustasin südamest selle üle, et temast ometi kord üks ülem oli tulnud, kes temaga niisama võis mängida nagu tema minuga. Ma waatasin hea meelega tema poole, et näha, millas ta põlwili rõõwli pealiku ette heidab ja armu paluma hakkab. Aga seal sündis koguni ootmata asi, mis kibedaste minuse puutus.

— Gorodowoi isand, ütles ta häbemata julguste sõrmega minu peale näidates, waadake, seal see mees ei maks oma rehnungi ära ja ei taha ka wälja minna — mis ma wõin teha!

— Maksja ruttu oma rehningu kinni, kätitas kindrali mütsiga mees minu peale, ja tee, et minema saad!

Nüüd olid kõrtsimees ja rõõwli pealik weel ühes nõuus — mis nüüd! Ma hakkasin juba uskuma, et see wahest mõni rõõwlite kõrts oligi, kuhu süüta inimesi jisse meelitati ja seal paljaks riisuti. Ma kahmasin hirmuga oma rätiku kätte, kus Räägu Jaanile saadetud külastust sees oli. Kui ma ilma selleeta Wana-Hansu sõbra juurde oleksin läinud, mis oleks tema siis küll minust mõtelnud!

Ma palusin, kuidas mõistisin, et mind weel lahti lastaks; ma lubasin edaspidi maksja, mis nõuti ning töötasin, et ma enam jalgagi siia ei too, aga see kõik ei aidanud midagi.

— Maksja wõlg ära! hüüdsiwad mõlemad mehed kui ühest suust.

Ma wõtsin oma rahapunga wälja, kus kõigest 1 rbl. ja 43 kop. raha sees oli ja andsin wärisedes kindrali mütsiga mehe kätte, ning tahtsin ise minema hakata.

— Dota, siin saad ja veel tagasi, ütles ta kõrtsimehele 137 kop. wälja lugedes ning andis mulle siis rahakoti ja 6 kopikut tagasi. Nüüd tee minekut!

Wõi rööwel annab ka veel raha tagasi! imetlesin ma iseeneses, ning tahtsin praegu uksest wälja minna, sest öömaja peale niisuguses kohas ei wõinud ma enam mõteldagi. Aga sel filmapilgul astus üks teine kindrali mütsiga mees sisse. Nüüd oli faks rööwli pealikut siin, ma ei kahklenud enam, et siin mitte nende pesapaik ei olnud. Ta wähtis terawalt mu otja, mis mu üsna küpsaks tegi.

— Kes see mees on? küsis ta minu peale näidates kõrtsimehelt.

— Mina ei tunne teda, oli selle wastus.

Ma tahtsin uksest wälja karata, sest head mul lootat ei olnud.

— Pea! käratas ta wastu astudes. Mul on trahteripidajalt veel midagi küsida, enne kui sind minna lasen. Kas teie juures oliwad täna õhtu kolm wõeraft joomas?

— Jah.

— Millas nad ära läksiwad?

— Weerand tunni eest. Mis siis?

— Need oliwad teerööwliid — nad on Kopta tee peal ühe naise ära rööwinud, politsei on meile käsu saatnud, neid üles otsida ja filmapiilt finni wõtta. Nad olla siia uulitsasse tulnud. Kes oliwad teie külalised?

— Üks on praegu veel siin, küsige tema käest, ütles ta minu peale näidates.

— See on nende seltsimees? küsis kindrali kübaraga mees ja näitas minu peale.

— Muidugi, vastas kõrtsimees. Sõivad ja jõivad siin ühes kui wanad sõbrad kunagi. Küsige aga temalt järele, küll ta teab.

— Kuidas on su seltsimeeste nimed? küsis ta minult ning võttis tasku raamatu wälja, et neid üles kirjutada.

— Mina ei tunnud üht ainustki.

— See tähendab, et sa nende nimed ära tahad salata. See ei maksa — ütle kohe wälja, ehk muidu läheme politseisse!

Ma tõendasin Jumala nime juures, et ma neid esimest korda ilmas nägin.

— Kas tead ka, et salgamise läbi ennaft kaaskurjategijaks tunnistad, rääkis rõõwli pealik. Aga olgu — politseis saab sinuga pikemalt räägitud. Kuidas on sinu enese nimi?

— Hans — noor Hans!

— Ka siin nime ärasalgamine, kirjutas ta raamatusse. Sa oled wang!

— Mina ei ole mitte wang, ma olen Rübala Noor-Hans.

Aga kes enam mu sõnu kuulis. Jälle olivad rõõwli pealiku raudsed küüned mu kraes ja meie reis läks trahterist mööda pimedaid ja walgeid rist ja põikuulitšaid mööda ikka edasi, kuni wiimaks suure platši peale ühe uhke maja ette seisma jäime.

Oi, misfugune uhke ja tore loss neil enestel on, mõtlesin ma iseeneses, ja päris keset linna weel. Kes seda kodus oleks uskunud! Ma ei olnud loomu

poolest mitte kartlik, aga siia sisse astudes wärises mu süda ometi kui haawa leheke. Sisseminet oli mängu asi, aga kuidas tagasitulekuga lugu wõis olla? Kindrali mütsiga mees saatis mu ühte weiksesse tuppä, kus mitu saatuse osalist ees olivad. Unine waht pani ukse eest kinni ja mina jäin sisse. Ma olin wang.

IV.

Õige hõlmaft lastakse lahti.

Üks armas asi siin oli, mis ka minulegi elu lootust andis, et kõik seesolejad nii rahuliste magasid, just nagu oleks nad kodus. Aga kas ma seda siis wõisin uskuda! Wahest norstasid nad ainult silma kirjaks, et seda kergem kallale tungida, sest minu arwamise järele ei wõinud need muud ikka olla kui rööwliid, kes siia oma ohwrid kofku widasid. Ma wõtsin nõuks walwama jääda, aga õnneks olin ma wiimaks ometi magama jäänud. Kui ma üles ärkasin, katsusin kõige pealt järele, kas ma ikka weel elan ning leidsin oma suureks rõõmuks, et ma alles üsna terve olin. Kõik mu feltimehed magasid weel.

Kui kell 10 lõi, ragises üks ning läks tuttawa kindrali mütsiga mehe ees lahti.

— Tulge ette! hüüdis ta lühidelt ning astus uft pärani lahti jättes tagasi. Kõik mu kolm felt-

simeest läksivad üksteise järele eestjast läbi ühe isearalise ruumisse.

Tulgu nüüd, mis tuleb, mõtlesin mina ning astusin järele.

Suure punase laua taga istus seal üks uhkes kroonu riides herra, laiad hõbe lapid mõlema õla peal, pikad tutsparukad nina all ja wahtis suurte filmadega meie kõikide otša. Tema ees seisis sirge kui küünal, kindrali müts peos, seesama mees, kes mu bösi siia tõi.

— Mispärast need inimesed siin on? küsis istuja, kelle uhke mundri ja julge näo järele ma teda vähemalt pea-kindraliks pidasin.

Nüüd oleme kohtu ees, mõtlesin mina.

— Need kolm siin on suured kättegijad, kes öörahu rikuvad, seletas kaebaja, ja see seal — ta näitas minu peale — on eilsete teerööwliste seltsimees, kes Kartuli uulitsas ühes kõrtsis ühes koos jõiwad.

See oli liig. Ma hakkasin kohe seletama, et mina mitte teerööwel ei ole, waid Rābala noor Hans, aga kohtu herra kätitas mu wait.

Minu seltsimehed peasiwad kergesti lahti, nad ütlesiwad kõik, et nad joobnud olnud ning midagi enam ei teada, mis teinud. Üteldi küll, et kui nad teine kord weel politseisse tunakse uulitsa peal käre tegemise pärast, siis saada nad wangi pandud.

Nemad lasti minna. Mind jäeti üksi weel sisse.

— Mis on teie nimi? küsis laual istuja.

— Rābala noor Hans ja minu isa on Rābala talu kandimees ja Wana-Hans tema sulane.

— Doodake, ärge lorisjege mitte, waid wastake, mis ma küsin, lühidelt ja selgelt.

Raua aega läks ära enne kui ta mu nimest aru sai ja kirja pani.

— Kust pärit?

— Kodust.

Jälle oli suur tüli, et wastus selge pole olnud. Näitas mulle üleüldse raske arusaamisega olema.

— Näidake pass siia!

Mis loom see oli, feda ma sel korral veel ei teadnudki. Ma palusin, et minu keelt räägitaks, sest et ma mõraid keeli ei mõista.

— Kas teie siis kodust tulles midagi kirja walla walitjuse poolt ühes ei mõtnud?

— Ei muud midagi, kui külastati Räägu Jaanile, ütlesin ma ja näitasin oma leiwarätiku ette.

Kohtuherra tegi veel suuremad filmad.

— Mis ametit teie peate?

— Ajalehe lugemise ametit ja kirjutan ka mõnikord, kui midagi juhtub olema.

Sellega ei olnud ta jälle rahul.

— Siin pole naljatamise koht, kätartas ta waljuste. Kus teie elate?

— Praegu ei ela ma veel kufagil.

— Mis see tähendab?

— Gile sain alles linna ja kohe toodi ka siia, kus ma's pean nüüd juba kohe elama!

— Mis tahate siis linnas peale hakata?

— Räägu Jaani otsima.

Küfija jäi wait. Ta nägu läks punaseks.

— Urge tehke ennaft mitte lolliks, ütles ta

siis waljuste. See ei aita midagi, ma lasen tohtri järele maadata ja kui see wälja tuleb, et teie mitte rumal ei ole, siis hoitke ennast. Kuidas saite eile teeröömlitega kokku?

— Nendega ei ole ma kokku saanudgi. Nimult nende pealikuga sain ma kokku.

— Mis pealikust ja räägid?

— Rööwli pealikust.

— Mis jutt see on? Kes on rööwli pealik?

— Mis asjamees see siin siis on? küüsin ma kindrali mütsiga mehe peale näidates. Ta ise ütles, et ta kindral ei ole. Mis mina siis tean!

— Aga mees, mõtelge, kus teie olete. Siin ei tehta mitte nalja.

— Ma tean küll, et ma rööwlipealikute majas olen ja et siin wististe pea wõin kaotada, aga olge minu wasta armulised; ma olen eile õhtu juba teie kõrtsis waeseks inimeseks tehtud ja mul ei ole rohkem kui 6 kopikut hinge taga, nagu see pealik teab. Ma annan sellegi teile heaga kätte, kui mu lahti lasete.

— See mees on ju päris hull, ütles ta minu siiatooja wastu. Mis tarwis weate niisuguseid inimesi politseisse? Teda peate kohe ülesse wiima. Wõib olla, et ta sealt on ära jooksnud.

Weel natuke aega kõneldi, millest mina aru ei saanud. Siis pani pealik oma kindrali mütsi päha ja ütles minule:

— Tule ühes!

Meie istusime worimehe wedrumankrisse ning ruttu traawis hobune üle kiviisilla. Ma sõitsin esi-

meist korda elus wedruwanfriga ja esimest korda nägin ma linna, nii et ma oma filmi mööda lendawate majade poolt ära ei saanud pöördä. Hirm oli mul hoopis meelest ära läinud. Ma mõtlesin ainult weel: Kui Wana-Hans nüüd mind näeks, siis ei tunneks ta mind enam äragi. Sõida nagu faks mööda kiviulitsaid wedru wanfriga!

Teisel pool linna weeres ilusas Puiesteeulitsas jäi meie sõit seisma. Minu seltsimees, keda ma enam sugugi ei kartnud, waid peaaegu üsna armastama hakkasin, astus maha ja ütles mulle, et ma järele pidada tulema.

Meie läksime aia läbi ühe suure maja sisse, millel lugemata hulk torusid peal oli. Mis mind siin weidi kohutas, olivad kahwatanud wõi hirmunud nägudega inimesed aknate all, aga nende seas nägin ma ka rõõmsaid nägusid.

— Mis maja see on? küsisin ma ukse peal sisseastumisega wiivitades.

Tema tõmbas mu aga sisse, ilma et midagi oleks wastanud. Tüdruk näitas meile ühe ukse peale. Siia wiis seltsimees mu sisse ja kadus siis ära.

Ma olin kaua aega üksiinda. Imelik asi, kartus kadus wiimaks üsna ära ja ma tundsin ennast kui kodus, wõtsin kuue seljast, panin ta pea alla ning heitsin magama, sest öösisest halvast unest ja õhtasest joomisest oli mu pea weel raske ja segane.

Tüdruk, kes meid siia sisse toonud, äratas mu ülesse. Nüüd sain ma mahti teda terawamalt waadata. Ma pean ütlema, et ma ilusamat inimest

fiiamaale veel terwes ilmas ei olnud näinud. Paksud punased põsed, suured hallid silmad, kõrged poolloogas silmakulmud, lühike sed paksud sõrmed — noh, missugune pidi siis üks ilus noor tüdruk veel olema!

Ta küsis, kas ma süia ei tahta?

— Ega ma söömist küll ei põlga, ütlesin ma, aga wähest tahate ka siin niisama palju raha kui eile õhtu trahteris?

— Ei, meie ei wõta kellegi sööja käest raha, wastas tüdruk.

— Oh sa ingel! hüüdsin ma waimustusega. Siis tooge mulle kohe, mis teil on.

Niisugust kõhutäit polnud ma enne veel elus saanud, kui siin. Päris puhta piimaga feedetud leem ja ahjus panni peal küpsetud wärske liha paksu raswa kastega. Seda sööki oleksin ma hommitust õhtuni sõõnud.

— Kudas teie leent feedate? küsisin ma healt neiult, kes ingli lahkusega pealt waatas kui mina sõin. Mitu lusika täit teie piima peale panete — minu kodu pandi ikka kolm lusika täit waagna peale. Teie leem on üsna walge. Siin wõib wäga palju piima sees olla.

Enne kui lahke neiu midagi sai wastata, astus üks mustas riides saks sisse.

— Kus on meie uus haige? küsis ta.

Tüdruk näitas minu peale.

— Kas ta palju on hullanud?

— Ta on üsna wagane.

— See on hea. Wõite ära minna.

Ilus tüdruk läks välja. Mina jätsin söömise seisma, ehk küll veel mõni ilus prae tüff taldriku peal oli, nii et juu maadates weisiseks jäi.

— Kui teie süia tahate, siis sööge aga julgeste edasi, ütleks jaks, just nagu oleks ta mu mõtteid mõistnud.

See on hea mees, mõtlesin ma ja sõin edasi, kuni kõik otsas oli.

— Teil on hea söögiisu, ütles ta.

— Jah, andsin ma sõrmi lahkudes vastuseks, ning pühkisin siis kuue hõlma sisse puhtaks.

— Teie olete maalt?

— Võrumaalt.

Nüüd pidin ma kõik jutustama, kes ma olen, millas linna tulnud, mis ma siin tegema tahta hakata, just nagu enne „põletuse“ peal.

Raua aega läks jellega mööda, enne kui jaks aru hakkas saama. Rohkem kui 20 korda küsis ta ikka uueste, mis ma olla rääkinud ning manitses mind siis hästi pikalt ja selgeste kõnelda.

— Kas teie ka haigust eneses ei tunne?

— Hommiku walutas küll pea natuke, aga nüüd on kõik möödas.

— Mis teie täna hommiku politseis röömlipealikuteest olete rääkinud? küsis jaks.

— Kas ma siis politseis olin?

— Politsei on teid ju süia saatnud.

— Ja mis mehed on need, kellel mustad pikad kuued seljas, kollase nõõridega mütsid peas, mõõgad puusa peal ja nõõrikimbud õla otsas?

— Kas te seda ise ei tea?

— Ei tea. Ega ma enne ilmasi veel linnas pole olnud. Mina omast arust mõtlesin et nad kas kindralid ehk röövli pealikud peavad olema. Ja nendest ma ka rääkisin.

Saks naeris.

— Need on politsei soldatid.

— Kas nad inimesi ka riisuvad?

— Nemad kaitsewad inimesi riisujate eest ning riisujad pistawad nad wangi, kui neid leiawad.

— Siis on nad ju päris head inimesed. Ja mina kartsin neid kui Morandini sellisid.

— Kuidas te' nende kimpu saite.

— Mina küsisin oma sõbra wennapoja Räägu Jaani elukohta, kes linnas kaupmehe juures õpipoistiks on, sain selle eest ühe hea saksa käest kolm kopikut ning siis tuli üks niisugune politsei soldat ja käratfes minuga, miks ma kerjawat.

— Küll, küll, keelas must saks, wõttis mu käe enese peosse, pani pöidla mu käe suure soone peale, waatas seal juures ise oma weikese tasku kella peale ning ütles wiimaks:

— Minge politseisse tagasi ja wiige üks firi minu poolt pristami herra kätte.

Ta istus laua äärde ja kirjutas ühe paksu paberi lehe peale, kuhu teise külle peale midagi trükitud oli.

— Kui teie lahti tahate saada, siis andke see täht politseis ära. Minge nüüd!

Hea meelega oleksin ma ilusat neiukest hea söögi eest tänama läinud, aga ma kartsin, et ta wähest ometi raha hakkab nõudma. Sellepärast

olin ma rõõmus, et kohe oma teed mõisin minna. Nii oli kõige julgem, et mulll jõogi eest midagi maksa ei tule.

Politseis andsin ma kirja ära, mis nõnda käis :

„See mees, keda politsei täna minu juurde läbikatsumisele on saatnud, kas ta meelest nõrk ei ole, ei ole mitte arust hull, waid noorusest loll, mil-
 lel waimuhaigusega midagi tegemist ei ole.

Prof. Dr. — n.

Küüd küsiti weel mu käest, kudawiisi ma eile õhtu nende kolme mehega kokku saanud, kelledega ma Kartuli uulitsas trahteris ühes joonud.

Ma seletasin tõtt mööda asjalugu nõnda kawa, kuni pristawi herra, keda ma enne ülemaks kindraliks ehk kohtuherraks pidasin, wiimaks aru hakkas saama, ja mind minna laskis.

Küüd tuli ilm mulle hoopis teist moodi ette. Kõik kardetawad rõõmli pealikud olivad ühe korraga inimeste kaitsjateks linna soldatiteks ümber muutnud, ning kui ma Räägu Jaani üles leidsin, õppisin ma weel niipalju ilmatundmist juurde, et ma mõne aja pärast juba üsna suur ilmamees olin.

V.

Uue elu sisseelad ja hea tulewiku lootus.

Räägu Jaan ei wõtnud mind mitte nõnda lah-
 feste wastu, nagu mina teda. Aga mis see mi-

nusse puutus. Temal oli oma weike toate kõige kõrgema korra peal, kust ilus oli üle katuste wälja wadata. Ma olin niisuguse toaga väga rahul ja jäin siia elama. Et Jaanil kaupmehe Musta juures priisööf oli ja minu kaasa toodud külastosti mitte ei tarwitanud, siis sõin ma nüüd ise seda, ja see ulatas mitmeks päewaks. Ma olin rõõmus kui lind otša peal; nüüd oli mul ju eluase, leiba ja ka 6 kop. raha taskus. Mis mul weel puudus!

Minu toa peremees Räägu Jaan oli walge peaga, lühike, paks pois, kes terve päew otša poodis ehk hoowi peal talitas, kuna mina nagu peremees kõige päewa otša toa üle walitsesin. Dõseti oli meil weel üks kolmas seltsimees: wana hoowimaht Laos. Di, see oli mees, kellest inimene palju wõis õppida. Tema oli üks esimestest linna zunsti meistritest, kes päris prii tahtmisega kroonut teenima läinud. Sinn andis temale wanas eas paiukit ning waestemajas prii korteri, aga tema sees tufsus weel noor süda ehk ta küll juba peale 70 aasta wana mees oli, ja ta elas parem Räägu Jaani juures kui waestemajas. Siin söötis ta maja proual kanu ja hanesid, pühkis uulitsaid ja waatas hoowi korra järele. Ta oli wäsimata töömees, kärmas ja julge, kes kuskil mõistust ei kaotanud. Ükski asi ei teinud teda kurwaks, midagi ei ehmatanud teda, igal pool leidis ta nõuu. Ta käik oli kuninglik, nagu kitsas ja piff, otse auukartusele sundim ta waade. Temaga sõbraks saada oli mu pea püüd ja temalt õppida mu ülem soom. Tema oli terve suure riigi läbi käinud, keisri Nikolai all sõjas olnud, auurahaga

tagasi tulnud, tema teadused olivad lõpmata suured. Ja ta ei pidanud ennast ka mitte uhkeks. Kui ma temale mõne korra hoovi ja uulitsa puhtaks olin pühkinud, Meltzi hallikast wett toonud ja puid lõh-
kunud, siis hakkas ta juba minuga kui sõbraga rää-
kima, ja warsti oli ta mulle wana Hansu asemel. Tema läbi leidsin ma lõpmata hariduse hallika üles,
nimelt wana raamatute poe täiturul, kust mõne ko-
piku eest süle täie kõige paremaid raamatuid wõis
saada. Nüüd lugesin ma hommikust õhtuni ja õh-
tust hommikuni ja laiendasin sel wiisil oma filma-
ringi, mille kitsuse üle ma isegi nüüd juba imestasin.
Sõber Laos teadis ka kõik tähtsamad Gesti mehed
ja lehed ning mina läksin tema seltsis nendega tut-
wust tegema, sest et mina ju ise ka üks warsti üles-
tõusew täht olin. Ma harjutasin ennast kõige suu-
rema hoolega kirjutamises ja kirjutasin mitu korda
tähed ükskhaawalt läbi, sest minu tähed olivad weel
natuke Setu laadi. Ajalehed trükkisiwad minu kir-
jad tihti rohkem kui poolest saadik ära — mu auu
tõusis iga uue päewaga. Ma õppisin ise päha, mis
minu kirjadest trükkis ilmus ja lugesin neid Laosile
ja Jaanile nii kaua ette, kuni need selle juures
magama jäiwad. Nad imestasiwad mõlemad minu
kirjaniku andi ning kuulutasiwad mulle suurt tule-
wikku ette.

Wiimaks hakkas Jaan mulle nõuu andma, et
ma enesele mõnda teenistuse kohta otsiksin, sest tema
ei wõida oma söögist mitte enam niipalju ära anda,
kui mina ära sööwat. Maja proua olla ka üteli-
nud, et tema mind mitte oma majas ei tohtwat

pidada, sest mul ei olemat passi ega ametit ning politsei trahwivat iga üht, kes hulguft majas peab.

Mina ei pannud küll sellest jutust tähelegi, aga wana Laos oli mu eest muretsenud. Ühel päewal tuli ta rõõmsa näoga minu juurde ning ütles, et ta minule hea koha walmis kuulanud. Minu küsimise peale, kus see olla, wastas ta rõõmsalt:

— Gullumajast on hoowipoisjs ära läinud ja seal wõid ja kohta saada. Palk 5 rbl. kuus, prii föök weel peale kauba.

— 5 rbl. kuus — kas see tõsi on? See on suur palg — teeb 60 rbl. aastas. Kui 10 aastat teenin, siis on mul 600 rbl., 20 aastas teeb see weel 1200 rbl. Di, siis olen ma rikas mees, ja siis tahan ma pidu teha, kus sina Laos ka minu juures kord pead heeringa praadi süia saama.

— 20 aasta pärast jõon ma küll wiist am-mugi juba mulda, wastas Laos, aga mis sellest, siis wõid kaks kõhutäit järgi mööda süia, ühe enese ja teise kadunud Laose eest. Nüüd tule kohe ühes, ma pean sind enne seal weel näitama, mis mees sa oled.

— Juba on mind seal nähtud, wastasin ma ruttu. Gullumaja neiu tunneb mind juba sest saadist, kui ma tema käest hea kõhutäie ilma maksuta süia sain.

Gullumaja walitseja raputas küll mind nähes pead, aga waper Laos ei jätnud enne järele, kuni ta wiimaks mu ametisse pani.

Nüüd olin ma oma ilusa ingli lähedal ja sain igapäew tema käest süia ning wõisin teda niisama

tihti ka näha. Ta ei teadnud veel mite, misfugune suur waim minu sees warjul elab, aga siiski saime meie headeks sõpradeks ning tema hakkas mind juba ka auustama, mis sellest iseäranis selgeste wälja paistis, et ta enamiste kõik, mis tal teha oli, minu kätte toimetada andis, nagu kaewult wee toomise, puude lõhkumise ja kõõki kandmise; mõni kord usaldas ta ka koguni turult karpaste ehk kurfide toomisegi minu kätte ja veel palju teisi sarnaseid usalduse asju. Ma olin väga õnnelik ja rahul oma kohaga, minu kõige suurem rõõm oli Leena, see ilus, hea ja armas tütarlaps hullumajas, kelle nimi Leena oli. Tema mõistis nii magufaste naeratada ja nii targaste rääkida, et ma teda alati oleksin tahtnud naeratamas näha ja rääkimas kuulda. Aga tal oli ka oma suur wiga, mis ma awalikult pean tunnistama. Kui ma talle jõudame pealt ära rääkisin, et ma ajalehele — — le kirjased kirjutan ja laulusid luuletan ning et neist juba kolm tükki äragi on trükitud, siis naeratas ta nii magufaste, et minul juu wesiiseks läks.

„Oh kui ma selle neiu saaks“, õhtas mu põlem süda.

VI.

Suures auus ja kurja ilma kiusatuses.

Nastad lendasiwad tuule kiirusega ja õnn oli ikka minuga. Ma sain ikka rohkem ja rohkem ini-

mestega tuttavaks ja mõne aasta järele olivad mul hoopis teistfugused sõbrad, kui Räägu Jaani juures elades ja hullumajas hoovi pühkides. Mis oli Räägu Jaan kõige tähtsamate Gesti õpetlaste, haritlaste, kirjanikkude ja luuletajate kõrval, ehk mis tähendas magusaste naeratava Leena sõbrus kõige heledamate tähtede kõrval Gesti luuletaemas! Oh kui õnnelik võib inimene siin hädaurus ka olla! Mälaline kaastööline kõige luulelisema lehe toimetuses, liige mitmes seltsis, tuttav kõigile suguvendadele, alatine külaline lõuna- ja õhtusöögil kõige tähtsamates perekondades! Ja, niisugust asja peab inimene mõistma, muidu ei saa ta mitte nõnda kergelt ilmas kõrgele järjele. Ja mina ostasin oma asja. Ma tungisin sisse, kuhu iganes võimalik, ja uurisin warsti välja, millas kuskil pool söögiaeg on, et seks ajaks mingisuguse katte all sinna minna. Selles asjal oli mitu kasulist külge. Esiteks ei olnud mul tarwis lõuna- ega õhtusöögi eest midagi välja anda, sest palg oli weike ja sellest pistust pidi ka mustapäewade jaoks jääma, teiseks sain ma sel wiisil palju asju kuulda, mida ma teises kohas jälle ära võisin tarvitada, kolmandaks oli see ju veel suur auuasi, tähtsate meestega, tihti ka koguni neidudega, nõnda wennalikult läbikäia võida. Rannast niisuguse asja juures on küll ka tarwis, sest seda olen ma tähele pannud, et kui tutwus wane- maks ja külaskäik lõuna- ehk õhtusöögiga igapäewaseks asjaks saab, siis tikuvad haritud inimesed oma külalise üle liiga palju nalja tegema ja naerma — peaaegu võiks seda pilkamiseks ja narrimiseks pi-

dada, aga niisugust asja peab ära kannatama. Üks teine minu asemel oleks ennaft wahest ära hirmutada lastnud, kui temaga niisugust wõlla nalja tehti, kõõgis tundite kaupa oodata lasti jne, aga mina jäin kindlaks ja ei teinud sellest midagi wälja. Selle läbi kaswas, mis ma ise usun, mu lugupidamine, nõnda et igal pool juba kõneldi, Hansu ei wõida keegi pahaseks teha. Kõige kasulikum oli see weel mu weitsele pungale, kõhule ja raamatukogule. Kõhule sellepärast, et ta head maitsewat toitu sai, pungale sellepärast, et nii mõnigi kord mõni weike tarwilik asi külasäätudel tasku pugest ja raamatukogule sellepärast, et ma igal pool enesele raamatuid kinkida painasin, ja kus see wõimalik ei olnud, seal lastsin niisuguseid asju ilma kellegi nägemata ise taskusse kaduda. Niisugust filmapilku leiab hoolas püüdjaja ju ikka! Neid imelisi inimesi on ka ilmas küllalt, kes niisugust tühja asja warguseks nimetawad ja seda hinge põhjast põlgawad, sellepärast peab ettemaatlik olema, muidu wõiks nad teise auu weel maha kiskuda. Aga auus peab inimene ilma ees ikka olema, iseäranis weel niisuguses tähtjas ametis, milles rahwa wastu räägitakse. Minu enese südametunnistus on ju ka ikka salaja wõtmise wastu olnud, aga wõi siin kurjas ilmas siis keegi saab nõnda teha, kuidas käst ja kiri nõuawad!

Ja inimesed on ka päris arusaamata imelised: kiisawad mõnikord teist nii tühja asja pärast taga, et seda päris wiimse päewa täheks peab pidama. Ja kui auus lugeja muidu ei usu, siis jutustan ma talle ühe loo päris tõtt mööda ära. Diguse rääki-

misest mina muidu küll suurt lugu ei pea, aga et järgmine lugu laialt tuttav on, siis ei maksa süa midagi juurde panna ega ära võtta.

Luuletusi olen ma niisama armastanud, just kui ma luuletajaid auustan. Ma olen ka ise riimida katsumud, aga see ei taha minu käes õnnistada. Kuult see tuleb, seda ma ei mõista tänapäevanigi. Aga luuletaja nime kanda on üks otse ilus ja armas asi, mis lugupidamist ja auu toob. Sellepärast olen ka mina luuletajaks igatsenud saada.

Üks mõtleja inimene, nagu mina, leiab pea nõuu. Minu ligidal elas üks luuletaja, kelle nime ma parem nimetamata jätan, sest et ta kui põnksuwa keelpilli kunstnik karstuse seltsides muidugi tuttav ja pealigi kuri mees on. Sellel oli üks tuttav neiu, niisama luuletaja kui temagi. Ja see neiu luuletas oma sõbrale sünnimise päevaks laulu, aga ilusa, kauni ja armsa laulu, otse kui mõrsja peigmehele ehk peigmees mõrsjale. Rahwa suu nimetasgi neid nende nimedega. Laulusaaja oli neiu salmidest nõnda waimustatud, et ta temale üht iseäralist rõõmu tahtis walmistada. Ja see rõõm pidi olema, et laulu looja oma salmisid trügis pidi nägema. Sellepärast saatis ta laulu selle tungiva palwega ühe tuttawa ajalehe toimetusesse, et see seal ära saaks trükitud. Minul olid kõik teed niisuguste asjade kättesaamiseks lahti, ja nõnda sai ka see neiu lauluke minu kätte. Ta oli ka mulle nii meele järele, nagu minu südamest woolanud. Kui ühel tutawal ja tähtsal Gesti neiu selle peale warsti sünnimise päew tuli, siis kirjutasin ma laulu oma

käega ümber ja saatsin sünnipäewa õnnesooviks talle kätte. Ja waata, ma leidsin sellega lahkelt wastu wõtmist ning kiitust laulu eest ja peale selle veel soowis minu neiu ka ta äratrükkimist. Kuidas wõisin ma niisuguse waga soowi wastu panna, mis ju mu enese hinge kõige palawam ihaldus oli! Ma panin ta nagu iseenele asja trükki. Nüüd oli laul minu nimega ära trükitud ja ma õerusin rõõmu pärast kaja, et ometi kord kaua igatsetud luuletajate auu sees miibisin.

Aga saatus' wägedega, pole jäädwat seadust teha — õnnetusel wile jalg. See, kellele laul esite oli luuletatud, oli teda minu nimega ajalehest leidnud ja seda tema õigele luuletajale ära rääkinud. Ma pean ütleva, et sellest asjast hirmus jonn ja erawiha awalikuks tõusis. Neiu elas ühe profesjori teenistuses, kelle kõrmu ka niisugune asi läinud. See oli selle tühja asja pärast nii wihaseks saanud, mind „plagiatiks“ nimetanud ja teise waimutöö üleskohtuse omandamise pärast luuletajale neiuale nõuu annud mind kohtusse kaebada, mille juures ta kõik kohtukulud oma kanda lubanud wõtta. Ütle nüüd ise, auus lugeja, kas see pole hull lugu! Mina auustasin ja armastasin iga luuletajat neidu terve hingega, muidugi ka selle laulu tegijat, ja tema tahis mind kohtu ette kiskuda! Kas mul wähe asju oli, mida ma siit ja sealt kokku olin nälbanud, üheainsagi pärast polnud mul veel kohtuga tegemist olnud, mitte kurja nägugi nende poolt näidatud, kust nad tuliwad, ja nüüd pidi see puhas rõõm nii kibeda sapiga segatud saama! Oh see oli hirmus aeg,

sest ega kohus nalja ei oska. Ja kui minu neiu ka fellest kuulda sai, et kiidetud laul mitte minu enese ei ole, mis siis? Imelik lugu siin ilmas — enesele wõtta on siis küll wäga hea ja armas asi, kui seda keegi teada ei saa, aga Jumal hoidku selle eest, kui niisugune asi wälja hakkab tulema! Seda olen ma nii mõnigi kord tunda saanud, aga ikka on pehmed ja ärdad südamed olnud, keda palwed ja nutt liigutawad. Kas siin see äraproowitud abinõuu ei pidanud mõjuma? Ei, see oli ju taewalik mõte.

Kõik muud kõrwale jättes wõtsin ma kohe leppimise katse kui peaasja ette. Ma tõmbasin mõne korra wett juu peale, panin uue puhta krae, mis weel wiimasel juwel pesus olnud, kaela, musta sabakuue, mis 5 aasta eest juudi turult wana riiete poest 2¹/₂ rbl. eest olin ostnud ja ikka weel päris terve oli, selga ja läksin kõige pealt luulesaajat paluma, et ta neiuale nõuu annaks, kaebdust tagasi wõtta. Muidu oli ta üsna hea mees, aga nüüd andis ta mulle paar korda mööda kõrwu ja wiskas ülearu häfiste uksest wälja. Koputasin ja ootasin küll weel ligi tund aega kinnise ukse taga, aga sisse ei saanud ma enam.

Wiimaks tuli mulle parem mõte päha. Ei maksa siin asjata kallist aega wiita, pean neiu juurde minema, wahest on temal haledam süda.

Süda peksis küll nii, et tolm kuue pealt maha lendas, aga midagi ei olnud teha, pidin ometi südamet rindu wõtma ja professori kööki sisse minema. Armas ei olnud see asi mitte. Kui luuletaja neiu minu nime kuulis, läks ta nii wihaseks, et mind

filmapilt wälja käskis minna, ehk muidu wiskawat ta mulle kulbiga raswast leeme wahu pliidi peal keewast katlast wastu filmi.

Mis nüüd? Pidin ma wiimse lootuse ankrust ära lastma libiseda, ja ennast kohtu läbi awaliselt rahwa naeru alla andma? Mul on mu lihi-teses elus küllalt uksti näidatud ja neid wäljaspoolt finni panna palutud, aga need olivad kõik tühjad asjad selle wastu, mis nüüd ees seisib. Ma teadsin, kui ma selle ukse siin ilma lepituseta oma taga finni panen, siis olen ma kohtu ees, lähen mõõga meeste wahel wangi, kaotan oma koha ja luuletaja auu. Ei, nõnda ei wõinud ma siit minna; see oli selge.

Ma lasksin põlwili põrmandale, ajasin käed paludes leemefuninganna poole püsti ja palusin nii haledasti, et mul eneselgi wesi filmi tuli. Ma tegin kõik, mis ühe õrna südamel peale wõiks mõjuda ja katsusin ka mõistuse najal talle selgeks teha, et mitmel inimesel forraga ühesugused mõtted wõiwad olla, ja et kui tema seda laulu mitte enne ei oleks luuletanud, siis oleksin ma teda wististe nendesama sõnadega ikka teinud.

Raua wälitas minu alandlik palwe enne kui luuletaja neiu huuled naeratama hakkasiwad. Oh, see oli päikse paiste hirmsa pikse ilma järele. Waimustuses tõusin ma maast üles ja tahtsin sügawas tänu tundmuses talle kaela langeda kui üks kare mehe heal mind ära kohutas.

Ma waatasin ümber ja nägin lahtisel uksele mitu naerjat naisterahwa nägu, kellede wahelt praegu üks wanadlane walge juuste ja habemega herra

kööti astus ja walju näoga minult küsis, mis ma soowin ja kes ma olen?

— Professori herra, rääkis luuletaja, kes nüüd kulbi käest ära pani ja paar sammu wanaldate herra poole astus, see on seesama mehike, kes minu luuletuse oma nimega ära lastis trükkida. — Selle juures näitas ta minu peale. Nüüd oli ta ilus kui ingel ja ma waatasin tänulise südamega tema otja.

— Mis ta tahab? küsis professor.

— Ta palub andeks, et ma kohtusse ei kaeba.

— Oled andeks annud?

— Mina jätaaks seda asja küll niisama, ütles neiu wiivitades —

— Kui tema oma nimega selles samas lehes tunnistab, et ta minu laulu ülekohtusel kombel omandanud, lisas Prof. wahela.

— Jah, ja kui tema ka sellega rahul on, täiendas neiu ära punastades.

— Ah so, minu sõber, ja jah, see on õige. Rääkige siis see asi kofku ja tehke nii, kuidas arwate. Peate kohust tarwiliseks, siis muretsen mina selle eest, et süüdlane teenitud nuhtlusest saab.

Professor waatas selle juures nii läbitungiwalt minu otja, et ma silmad maha pidin lööma. Ma usun, ta naeratas iseeneses, kui ta ära läks ja mind üksi hulga waatajate keskele jättis.

Nüüd alles hakkasin ma tema hirmsateist sõnadest aru saama. Mina pidada ise oma nimega awalikult tunnistama, et ma ühe mõera laulu enese omanduseks teinud ja seda weel siis, kui tema, see on selle neiu sõber ja minu wiimane wälja wiskaja,

fellega rahul on! Muidu tuleb prof. herra ja laheb mind puuri pista.

Nõnda seisivad lood ja nõnda jäävad nad ka, ehk ma küll jälle uuesti paluma hakkasin. See ei aidanud mitte midagi. Meiul polnud minu tarwis ühtegi muud troosti, kui et mingi mina tema peigmehe juurde ja palugu teda. Kui see temale andeks andwat, siis ei olla temal selle wastu midagi, aga ilma selle arwamisetä ei tahta ta minuga enam sõnagi kõnelda. Ja kui ma veel lepituse katset tahtsin teha, läks ta ära ja jättis mind üksinda.

Wärste lihasupi lõhn käis mulle ninasse ja tegi mu suu wesiseks, et siit nõnda ära pidin minema. Oh kui ilus oleks olnud, kui ta minuga ära oleks leppinud ja mulle lepituse täheks waagna täie suppi ette oleks pannud! Ma oleksin siis surmani ta laulusid ja tema keedetud suppi kiitnud ja nii fagedaste kui wõimalik teda waatamas käinud. Rahju, kahju, et see armas söögi hallik mulle awamata jäi.

Ma ei suuda neid raskusi enam kirjeldada, mis mul nüüd veel ära wõita olivad. Igauks wõib ifegi arwata, et seal kerge ei ole niisugusid rahu asju ajada, kust kõrwa kiiludega minema saadetakse. Aga ma olen ka need takistused wõitnud — kuidas, ärge seda küsige. Ma kardan alati, et see mees wahest ise seda wälja kõneleb, kes mind nõnda piinas. Aga sellegipärast olen ma oma eesmärgile saanud — ma ei tunnistanud ennast mitte awalikult wargaks, ega ei saanud minu neiu ka seda lugu teada, kõige vähemalt pole mina seda

ise temale rääkinud. Nega mööda olen ma kõige selle asjaga nõnda ära harjunud, et ma seda laulu ikka eneseks pean, üteltu teised, mis nad tahavad. —

Jah, armsad sõbrad ja suguvennad! Ma olen need weiksed asjad oma väga sünnusrikkast elukäigist teile ära jutustanud, jelles lootuses, et teie selle kui usaldusasja peale vaatate ja teda kirjaste ei pruugi. Siis tulen ma wähest edespäi weel hoopis suuremate asjadega, sest mu elu on lõpmata rikas huvitawatest lugudest. Need siin olgu ainult näituseks, kui raske ühel heal ja edasipüüdjäl inimesel ilmas ära on elada.

Nüüd olen ma hoopis teistsugune mees, elan oma käe peal, seisan juures lugupidamises ja kirjutan kõiksuguseid waimurikkaid asju kofku, iseäranis algupäralisi toodeid kadunud aegadest. Aga iseeneste wahel ütelda, on niisuguste tööde juures ära kirjutamise teiste kirjadest kõige hõlpsam ja tänuwäärilisem asi. Ütle aga, et selle asja üle Gesti keeles sõnagi ei ole enne kirjutatud, ja waata — auu tõuseb! Millas hull selle salateki taha ulatab nägema! Ja kui ta ükskord ka seletama hakkab, siis on see asi juba ammugi unetatud ning esimest mõju ei wõta keegi enam tagasi. Ja mis suur wähe seal siis ka õieti on, kas mina ehk mõni teine seda loos ning tema juures waewa nägi? Ära kirjutamise on ka wäew, sest selle eest maksetakse seal, kus seda tarwis, õige kaunist hinda. Ja mina teen weel ka nõnda, et seda keegi omaks ei wõi ega tahagi tunnistada, sest et ma wängeid sõnu wähele pistan.

Jah, mu üliarmsad suguvennad ja -õed. Meie raamatute raamat ütleb: „Sina ei pea hārja suud kinni siduma, kes pahmast tallab.“ Kui ma ilma elu üle hoolega järele mõtlen, siis pean õiglaselt tunnistama, et see tõesõna ka minu kohta käib. Kas ma wāhe olen pahmast tallanud, aga miks tahetaks mul suud kinni siduda? See on ilma kurjus ja õelus, mis ära ei tasu neid tegusid, mis temale tehtud. Tule, kallid suguvend, ja mõista ise kohut.

Minu loomus on ju algusest saadik kõige hingega teadust taga ajada. Kes nüüdsel selginud aastasajal selle üle enam waidlema hakkaks, kas see üks kõrge või madal waimuomandus on. See on iga edasipüüdjaja inimese ülem aade. Ja sellele ülikõrgele püüdele olen ka mina oma jõuud pühitsenud. Ma olen rändanud ühest isamaa nurgast teise, ühest tähtsa mehe elukohast teise, olen kõnelnud kõigiga, kes risti teele wastu juhtusiwad ning sel wiisil oma teadust äraütlemata wiisil laiendanud. Rahju, et teaduse meeste arwamine teadusest veel nii ühekülgne on, et ta seda sorti teadusest tarwiliist lugu ei oska pidada. See'p see õige teadus veel ongi, millest suur tulewik ees seisab. Ütle ise, kallid lugeja, mis on siis enam wäärt, kas teada, kuidas taewa tähed igaweses ilma otjatuses oma teed käiwad, ehk teada, mitme roikaga kuskil Gestimaa nurgas õue aedasid tehakse? Kas pead murda selle üle, kuidas rahwa tööjõudu sisse seadida, et ta suurel ilmaturul mõistelda jõuab, ehk seda wälja urgitseda, kes minewal ööl Tõrwaoja Tõntsu koera maha löi? Ma usun, selle juures ei kahkle keegi, et wiimane

asi palju tähtsam on. Ta on meie lähedal sündinud, puutub meitesse otse teel, ja sellepärast on minu põhjusemõte, niisugust teadust koguda ja seda ka oma sugurahwa seas edendada. Mõned kanged asja vastased ütlevad koguni, et seda ei võivatgi teaduseks nimetada, vaid see olla paljas teatamine, teatus. Igati mõib aga isegi näha, kui nõrga jalgade peal niisugune jonnakas seletus seisab: tal pole muud wahet kui **D** ja **I**. Mina ei võta niisuguseid põhjusi kuulda ja jään oma õige otsuse juurde. — See-eneeste wahel rääkides pean ma tunnistama, et pehme **D**-ga teaduse taga-ajamise juures ülisuured takistused ees on. Seal nõutakse tont teab mis-sugust kooli ja siis veel kirjanduse tundmist. Viimase eest olen küll hoolt kannud, aga sel asjal on ka jälle oma keerud ja konksud külles.

Elasin hiljuti veel ühes isamaa räimeranna linnas ja õppisin seal lõunasöögi pärast üht haritud ratsesepa perekonda tundma, kellel ilus raamatukogu kapis seisis. Küll on wara ilmas ka ülekohtuselt ära jagatud, peab ütlema. Temal, kes kääriga tööd teeb, on ilusad suured raamatud, ja minul, kes ma üksi kõwa **I**-ga teadusele elan, ei ole mitte!

Seal tuli mulle häliste uus mõte päha, mida ma kellegile ei kõnelnud. Veel oli paar korda lõunal käia tarwis, siis mõisin ma oma plaani korda jaata.

Kõik olivad laualt ära läinud, mina istusin veel üksi laua juures söögitoas ja lasksin filmad nobedaste ringi käia. Raamatu kapi uks oli paotile ja Ranke ajaloo raamatu naha sisse poogitud

selg kuldse firjaga naeratas mulle nii meelitawalt
wastu, et — et —

Ei midagi — mitte midagi!

VII.

Mus peatükk, aga wana fisu.

Musad päewad kõige parema tuju juures olidwad mööda läinud — palju neid oli, ei mäleta ma enam. Aga üks iseäralik tundmus rinnas oli mind rätsepa lõunasöögilt juba mõni aeg tagasi hoidnud, võib olla sellepärast, et mul mujal niisuguseid kohti oli, kuhu lõunaks julgeste võisin minna.

Aga minu rõõmus meel ja rahuline süda pidi ilma kadeda ja kurja meele läbi kannatama. Ja see tuli häfiste, ehk mitte küll üsna ootamata.

Ma olin oma asjadega kaunis ettewaatlik olnud ja need, mida iga ootamata külalise film ei pidanud nägema, südamel sunni järele hästi ära peitnud. Nõnda oli julge elada ja segamata oma rõõmu maitfeda.

Ühel päewal kargas aga toa üks lahti ja sisse astusiwad kaks tuttavat naisterahwast. Mina olen muidu ifka rõõmu tunnud, kui keegi minu korterisse tuli, aga mikspärast mul nüüd natuke kahanahka ihu peale tuli, sellest ei saanud ma hakatuses hästi aru.

— Kus minu raamat? oli esimese sissetormaja esimene sõna.

— Oh sa häbemata mait, avitas teine tagast, wõi seesama ongi see raamatu waras!

Mina teretasin anupaskikult, pakkusin istet ja tegin ilmast juttu, et külaliste ülesligset palamust ja hutada ja oma waimu koguda. Selle juures käiswad mu filmad rutuga ajalehe patšaka poole toa nurka, ning see andis mulle julgust tulewa tormi wastu.

Uga kes naisi tunneb, see wõib isegi arvata, et siin istmest ega ilmast enam juttugi ei olnud. Muudu wagad kui tuitesed, nüüd wihased kui äritatud lõwid.

— Kus raamat? kus raamat? Ei muud peale kõige wägewamate sõimusõnade enam midagi kuulda.

— Mis raamat? sain ma weel wahele rääkida.

— Wõi weel, mis raamat? Wõllaroog! Kui sa mitte filmapilt teda wälja ei too, siis tantsutame meie sinu politseisse.

Küll ma waigistasin ja palusin, aga ei aidanud see kõik midagi. Kõra läks ikka suuremaks ja mul oli kui tuli jalge all. Mis siis, kui selle kõra peale weel terve uudishimuline linn kofku jookseb!

Enne kui mina oma waigistamise kõnega lõpule jõudsin, tustiswad juba mõlemad nurki mööda. Maja läbiotsimine naiste poolt oma usalduse mehe majas! Oh teie pimestatud inimesed!

Uga seal käis mul kui hoog keewa wett üle ihu. Teine neist pimestatud juguõdedest oli juba

selle seitungi paki laiali kiskunud, kust minu viimane lootus wälja woolas. Siin ei olnud filmapilkugi aega kaotada, kui weel auu tahtsin peasta.

Nagu nool kargasin ma oma pika sõrmedega õnnetumale otstijale õlasse ja kiskusin ta tugewa rap-
fuga nurgast, nõnda et mõlemad pikali kukkusime. Aga ta hoidis juba kui suurt wõidulippu paksu kuld-
kõitega raamatut kahe käega ülewal ja kiskendas ise kõigest wäest:

— Siin, siin! ja siis langes see tumeda kotsju-
misega wahet pidamata minu palja pealae peale.

Õnneks huugas mu pea nii kangeste, et ma kõike neid hirmsaid sõnu ei kuulnud, mis raske ra-
amatutega ja naiste rusikatega segamine minu päha langesiwad. Müüd on mul Plewna lahingust koguni
teine pilt, kui enne seda kodusõda. Kallis fulg, ära kirjuta sellest enam — ole wait ka suu, sellest ei
pea ialgi keegi surelik teadust saama!

Aga mis see kõik aitab! Ma mäletan weel
wäga selgeste, kuidas need kaks naist ukse taga wah-
tiwa ja hirwitawa inimeste kogu sekka ära kadusi-
wad ja seal weel „raamatu warast“ saajatasiwad.

Oh ja wiletsuse sünnitaja Rante ajalugu! Kui
kaunilt oli sinu kullatud seljaga kõide rätsepa meistri
kapi ukse wahelt hiilganud, kui wäga hellalt olid sa
mu kuue hõlma all siia marssind, ja kui kaua juba
olin ma sinu üle puhast rõõmu tunnud! Kas sa
paremat warjupaika weel tahtsid kui minu juures,
et sa nii tänamata wiisil minust lahkusid! Nii tark
raamat, aga ometi nii wähe südand. Jah, müüd
ma tunnen selle sõna tõsidust, mis see kaane peal

färah: Ilma lugu — ilma kohus. Ma oleksin need sõnad pidanud ära häävitama, kaaned küllest ära kiskuma, nagu see muidu ikka minu wiis sel wiisil saadud raamatute juures oli. Siis oleks asi julge olnud. Aga kõide oli liig ilus, ma lootsin, et ka see mõiks nii jääda. Aga nüüd on hilja veel ära tunda, et kahte head korraga siin puudulises ilmas mõimalik ei ole saada. Jääd mõlemast heast ilma.

Seda on mul tulewiku kohta tarwis kõrwa taha kirjutada. Päewaraamatu tähendused üksi ei aita.

Üks ilus ideal on mul juba sest ajast saadik waimusilmade ees färanud, kui ma märkama hakkasin, et minu waimuanded mind kõrgemale elukutsesele lubasivad tikkuda. See on see, kui inimesest palju räägitakse, ehk teiste sõnadega, kui temale sugurahwa poolt auu tehakse. Aga ka auustamist ei ole nüüdsel ajal enam endises puhtuses leida. Kui ilus asi oleks, kui linna uulitsatel üles kaswanud noorsugu oma auupakkumist teisel wiisil näitaks kui see praegu sünnib. Nüüd näituseks käib ta igal pool mu kannul ja hõistab, et linn käes kõlab. See oleks muidu kõik wäga kaunis, aga et ta oma awaliste owatsioonide juures sõnu tarwitab, nagu näituseks „raamatu-waras“, „kõhutäie kerjaja“ jne, see riisub nende muidu kiiduwäärt tähelepanemisest rohkem kui pool wäärtust ära. Ja kui selle juures möödaminejad seisma jääwad, naerdes pealt waatawad ja tutawad mu teretamist wastu wõtmata jätawad, siis lõikab niisugune paha kombe kibedaste ka südamesse. Meie rahwajuhatajad peaksiwad

laste emadele mõjuvamaid raamatuid kirjutama, et nad oma noortsugu paremate eluviisidega üles kasvataksivad. Ka wana ilus teretamise kombe ja sellega üks tugew sõbruse side kipub katkema. Kui palju on sellest aega mööda, kui weel nii mõnigi tähtjas isamaa poeg sojalt mul kätt raputas, kuna niiüd palju mind ei taha tunda!

Need ja sarnased asjad on minule selgeks teinud, et auu üleüldse üks väga õrn asi on. Raste on teda hoida, raskem kui wärwi liblika tiiwadel, mida iga kare puutumine rikub. Ütelgu iga arusaaja inimene ise, kas see tühi raamatu loofene siis ühe kõrges auus seiswa inimese küllest tüki ära wõtab! Mis see minule peab siis tegema? Selle juures polnud ju ometi muud midagi, kui et ma seda paremine ära ei peitnud. Puhas saatuse asi. Kes ajas need naised mulle kaela? Ja ilm näib weel nende nõuus olema ja nendega ühes röömustama. Kõnda on eluviisi kõlbduis langenud! O tempora, o mores!

Uga minu nutt' ei ole mind weel maha jätnud. Ma olen järele mõtelnud ja leidnud, et auu alalhoidmiseks väga kasulik on elukohta wõimalikult tihti wahetada. Kui ühes kohas kaua elad, siis on suguwendadel ja kaaselanikkudel see halb wiga juures, et nad lugupidamist sinu wastu kipuvad kaotama. Tühjadesst asjadest kõneldades, wanad sõbrad kaowad ära, uufi ei tule juurde ja inimeselt nõuetakse ei tea kui auusaid elukombeid. See tuleb sellest, kui sind kaua on nähtud ja tundma õpitud. Jah, ega prohwet kodumaal armas ei ole!

Sellepärast on minu plaan nii: kui siin enam läbi ei saa, siis teises ilma nurgas tarwis elu kohta otsida. Esiotsa läheb mõeras kohas enamiste ifka väga hästi, pärast poole ka ifka veel nõnda, et läbi võib saada, ja pärast, kui enam kuidagi viisi ei lähe, siis on aeg käes ära kolida. Veel on isamaa nurki, kus minu kuulust nime üksigi tühipaljas looke ei tumesta, ja kui see ka kord peaks lõpma, siis on ometigi veel maad Soomes ja Saares Rübala Hansule. —

Enimene on ilma elama pandud ja sellepärast on tema kohus, ennast nii kaua peal mee hoida kuni veel hõlekõrrekessi on, millest kinni võib hakata. Elu on ju heitlemine tema enese pärast.

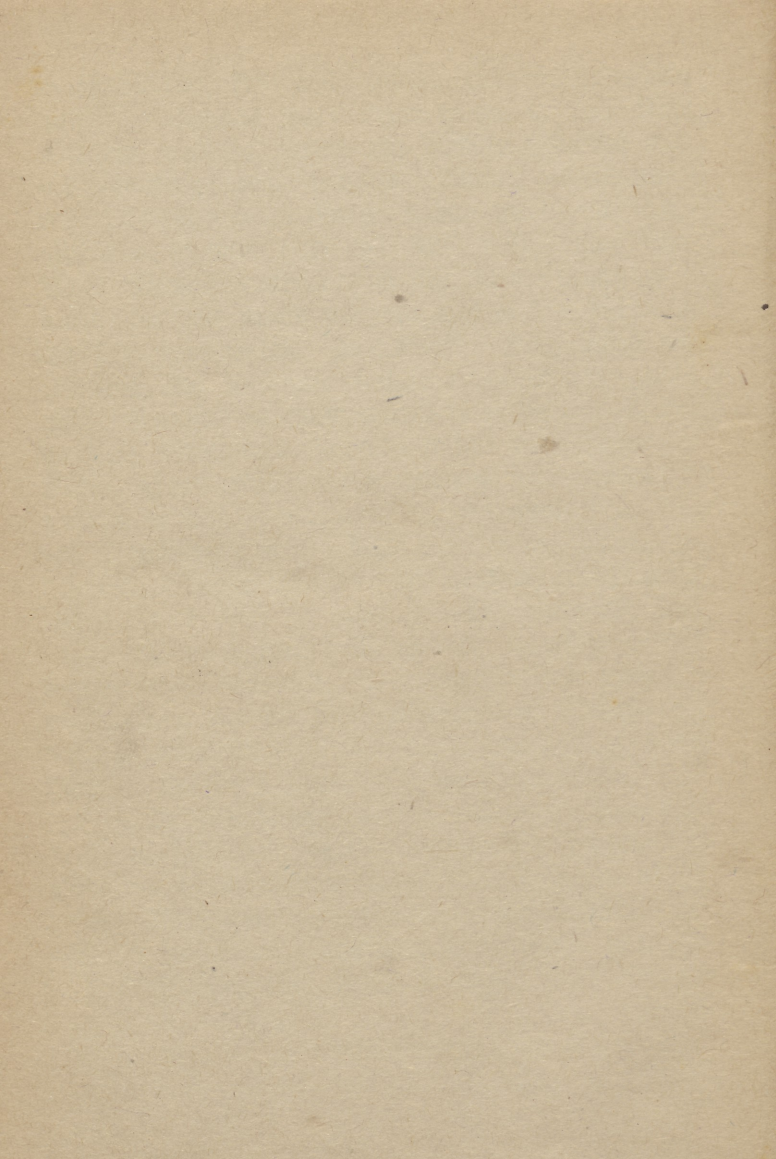
Selle üle olen ma kaua järele mõtelnud ning tuttawa wanasõna oma põhjusmõtteks wõtnud: „Sogases wees on hea kalu püüda“. Soga wett nii palju kui jõuad, küll siis mõni kala ifka wõrku läheb! —

Seal seisab üks ja teine mees oma rahwa seas kui tamm kindlalt ja kui walgustaw waimuküünal, millest terwe ligikond kaitset tormide eest ja selget filmaringi võib saada; seal on eluviisi puhatus, auus, õiglane meel ja loodusest ehitatud kõrgete annetega pea üheskoos, mis auukartust nõuab ja kaaselanikka järelepüüdmisele kihutab. Mis olen mina Hans Rübala niisuguse waimuwürsti kõrwal! Aga Jumala pärast, armas sugurahwas ei tohi seda nõnda mõelda. Siis oleks ju minu auu puhtaks langenud. Wett sogada, wett sogada, nii kaua kuni kellegi silm enam ei seleta. Tolmu teha,

muda pilduda, kuni kulla hiilgus kadunud ja rahwa niiri film teotatud wara enam ei seleta, kuni kõige mehigem mees ja parem pea Rābala Hansuga umbes ühe pulga peale seatakse. Waat', see on minu eesmärk! Mis auus elu ja puhas meel, mis waimuanded ja mis haridus! Kõik paljas sõna kõla. Mina niisugust erarõõmu ei otsi, ja ma tahan näha saada, kas ma ilma niisama läbi ei saa, kui need, kes sugugi ei waleta ega „wõta"! Ning läheb päris täis, kui niisuguse lolluse peale mõtled, mida minu wastasjad kadeduse pärast kõige headuse algtingimiseks nimetawad ja seda kõikide käest nõuawad. Mina, Hans Rābalas, protesterin selle wastu ja loodan, et neid weel ilmas on, kes mulle selles asjas õigust annawad. Kas keegi võib ütelda, et mina ka kellegile seda olen ette heitnud, kuidas tema ilmas elab? See on ometi iga ühe enese asi, mis ilmal sellega tegemist! Mina olen omalt poolt kõik teinud, mis võimalik, et niisugused lood wälja ei tuleks, aga kui asi siiski awalikuks on saanud, on see siis minu süüd üksi? Kellegil tule meelde, ülesnuuskijatele süüdi anda. On see õigus? —

Selle küsimusega usaldan ma oma elu-päewaraamatu salalehed lugeja kätte ja jään ootama, et tema mu kõikumat auit jälle endisele hiilgusele aitaiks tõsta. Selle eest raputan ma waimus tema kätt tuGewaste ja loodan lõunalaua kokkusaamise peale.

Jällenägemiseni ihulikult filmaga!

Hind Top.

2455